

- впровадити вторинний ринок векселів;
- регламентувати умови та розміри оподаткованих операцій з векселями;

Без здійснення вище вказаних заходів справне функціонування вексельної форми обігу в Україні, зокрема на українських підприємствах, вбачається досить проблематичним, а існуючі прогалини в законодавстві можуть призвести до значних зловживань, що у свою чергу, підірве довіру до векселя як цінного паперу.

Однак можна зі впевненістю прогнозувати, що по мірі посилення правового поля, яке б забезпечувало процедуру стягнення боргів за векселями, ліквідність українського вексельного ринку різко зросте, як і кількість векселів з твердими котировками, однак лише за умови політичної волі наших законотворців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галушка Н. Й. Проблеми становлення вексельного ринку в Україні в умовах загострення фінансової кризи / Н. Й. Галушка // Економічний простір. — 2009. — № 22/1. — С. 138—146.
2. Ємельсон А. С. Шляхи удосконалення правового регулювання обігу векселів у сфері господарювання / А. С. Ємельсон, С. М. Грудницька // Вісник Донецького національного університету. — 2009. — № 1. — С. 469—477.
3. Сkochило Н. Вексельний обіг в Україні: Проблеми становлення і розвитку / Н. Сkochило // Українська наука: минуле сучасне, майбутнє. — 2008. — № 13. — С. 113—117.

УДК 658.011.4.001.8

РОЗРОБКА МЕТОДИКИ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Шамрін Р. В., асистент

*Криворізький факультет Запорізького національного університету
Запорізький національний університет*

У статті висвітлено основні проблеми оцінки сталого розвитку підприємства різного масштабу виробництва та надання послуг. Головною метою статті є розвиток існуючих підходів до проблеми управління економічною стійкістю підприємства, розробка методики оцінки і моделі економічної стійкості промислового підприємства, що застосовується для оперативного аналізу і прогнозування стійкості його функціонування.

Ключові слова: сталість, ефективність, незмінність, стабільність, беззбитковість, без програшності, надійність підприємств

Шамрин Р. В. РАЗРАБОТКА МЕТОДИКИ ОЦЕНКИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ УСТОЙЧИВОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ / Криворожский факультет Запорожского национального университета, Запорожский национальный университет, Украина

В статье освещены основные проблемы оценки устойчивого развития предприятия различного масштаба производства и предоставления услуг. Главной целью статьи является развитие существующих подходов к проблеме управления экономической устойчивостью предприятия, разработка методики оценки и модели экономической устойчивости промышленного предприятия, применяемой для оперативного анализа и прогнозирования устойчивости его функционирования.

Ключевые слова: устойчивость, эффективность, неизменность, стабильность, безубыточность, беспроигрышность, надежность предприятий.

Shamrin R.V. DEVELOPMENT OF THE ESTIMATION OF ECONOMIC STABILITY COMPANIES / Kryvyi Rig faculty of Zaporizhzhya National University, Zaporizhzhya national university, Ukraine

The basic problems of the stable development's evaluation of the different scale of producing and services' enterprise are considered in the article. The main aim of the article is the existing approaches' development to the problem of managing of the enterprise's economical firmness, elaboration of the evaluation's methods and the model of industrial enterprise's economical firmness, application for operative analysis and firmness' forecasting of its functioning.

Key words: firmness, efficiency, invariability, stability, undamageness, unlassness, enterprise's, reliability.

ВСТУП

Однією з умов виживання та розвитку підприємства в ринкових умовах є його економічна стійкість. За радянських часів і в ранній пострадянський період питання економічної стійкості підприємств не було настільки актуальним, як зараз. Ситуація істотно змінилася з розвитком ринкових відносин - необхідно стало шукати надійних партнерів, вибирати напрямки розвитку, визначати асортимент і обсяги виробництва, ринки збуту, одним словом, все те, що в період планової економіки визначалося і гарантувалося державою. У даний час все більш актуальною стає необхідність розробки відповідних методів і механізмів забезпечення економічно стійкого розвитку підприємств. Це передбачає врахування зовнішніх і внутрішніх факторів, управління якими здатне вплинути на параметри функціонування підприємства. Найбільш важливими є фактори, що характеризують загрози (ризики) сталого розвитку підприємства на подальшому етапі антикризового управління ним.

Особливо актуальна проблема економічної стійкості для підприємств базових галузей економіки України, таких як машинобудування, металургія, енергетика і транспорт, що визначають в цілому економічну стійкість.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблемами вивчення стійкості економічних систем різного рівня в різний час займалися і займаються такі вітчизняні та зарубіжні вчені і практики, як Б. Айкс, І. Х. Ансофф, Н. І. Воропай, В. В. Глухів, А. П. Градов, В. С. Гусев, Г. В. Гутман, Т. Г. Долгопятава, В. А. Козловський, Г. Б. Клейнер, А. П. Красковський, Г. А. Краюхин, Б. І. Кузін, М. Д. Мідников, А. С. Некрасов, В. Р. Огороков, Л. Г. Огорокова, В. К. Сенчагов, А. С. Соколіцин, Р. В. Соколов, Є. Д. Соложенцев, В. Л. Тамбовцев, А. Б. Теряніков, В. Л. Шульц, В. М. Юр'єв і багато інших. У наукових працях вітчизняні та зарубіжні вчені і практики розглядають проблеми забезпечення економічної стійкості підприємств та можливості оцінки даної економічної категорії: існуючі методологічні підходи та інструментарій їх використання. Проте дослідження економічної стійкості не розглядаються в розрізі стійкості економічних систем різного рівня і наразі залишається дискусійним.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Визначення принципів забезпечення економічної стійкості функціонування підприємств. Розвиток методичних засад і механізмів поточної оцінки стійкості підприємства, а також методів прогнозування стійкості підприємства. Розробка методики оцінки і прогнозування економічної стійкості промислового підприємства.

РЕЗУЛЬТАТИ

Стійкість становища організації на ринку сьогодні визначається тим, наскільки ефективно вона може задовольняти кінцеві потреби своїх клієнтів. Правильніше вважати стійкість одним з факторів підвищення ефективності найменших витратах. Серед великої кількості показників ефективності найважливішу роль відіграє показник ефекту. Ефект - це категорія, що характеризує перевищення результатів реалізації проекту над понесеними витратами за певний період часу. Керівник підприємства для прийняття оперативних управлінських рішень має бути озброєний інформацією про значення показників ефективності в певний момент часу, а так само основних показників стійкості. При цьому особливу увагу необхідно приділяти найбільш чутливим параметрами, оскільки вони більшою мірою схильні до швидких змін. І не варто забувати про те, що інформація повинна оцінюватись якісними характеристиками, такими як: актуальність, достовірність, чіткість, безперервність, надійність, порівнянність тощо.

Розвиток науки і техніки, а також конкуренція, змушують компанії шукати і освоювати нові ринкові ніші. Застосування старих технологій і способів розробки товарів та послуг у кінцевому підсумку не буде сприяти розвитку.

Показники стійкості - це частина інформації, яка відображає стан всієї системи. Розгляд та аналіз невеликих, але важливих «фрагментів» допомагає краще зрозуміти повну картину. За допомогою показників можна оцінити, у якому напрямку рухається система: вдосконалюється, деградує або ж стагує. Ці показники стійкості можна розділити на дві групи: показники, що характеризують дії зовнішнього середовища (неконтрольовані); показники внутрішнього стану (контрольовані).

При цьому у кожного показника економічної стійкості в інтервалі своєї можливої зміни слід вміти визначати фіксоване граничне (бар'єрне) значення. Граничне (бар'єрне) значення індикатора - це та його гранична величина, досягнення чи перевищення якої свідчить про відхилення від нормального функціонування підприємства, а також про появу негативних, руйнівних для потенціалу і результатів господарської діяльності підприємства процесів.

З такою точкою зору можна і погодитися, і посперечатися, тому що, аналізуючи стійкість в певний момент часу, наприклад, у момент складання бухгалтерського балансу (на перше число кварталу), можна отримати низькі (високі) показники стійкості, тоді як протягом кварталу спостерігалася висока (низька) стійкість.

Таким чином, зрозуміло, що виникають суперечності між необхідністю аналізу стійкості функціонування підприємств, викликані перманентною динамічністю змін у суспільстві і відсутністю методик, моделей, що забезпечують ефективне стійке функціонування.

У науковій економічній літературі стійкість підприємства частіше розглядається тільки з позиції його фінансового положення, платоспроможності, рівня ймовірності банкрутства, а також як здатність господарюючих суб'єктів не відхилятися від траєкторії свого розвитку за темпами зростання прогнозованих показників при впливі на них зовнішніх і внутрішніх факторів. Практично стійкість підприємства зводиться лише до фінансової стійкості, що, на наш погляд, не цілком правильно.

При написанні статті були вивчені оціночні коефіцієнти, які застосовуються при аналізі діяльності підприємств, а також статистичні показники по підприємствах України. Можна відзначити таке: аналіз діяльності підприємств до цих пір орієнтований на великі підприємства (корпорації) і серйозно змушує замислитися над розробкою об'єктивного інструментарію оцінки ведення діяльності малими підприємствами.

У роботі Е. Стоянової [1] наводяться коефіцієнти за малим і великим підприємствами, отримані американськими дослідниками У. Уолкером і Дж. У. Петті. Нами використовуються тільки коефіцієнти поточної ліквідності (середнє значення показника), наведені вищевказаними дослідниками, зокрема, для підприємств малого бізнесу – 2,00; для великих підприємств – 2,77.

В українській практиці нормативне значення показника поточної ліквідності (1,0 - 2,0), тобто $1,0 > \text{КПЛ} < 2,0$. Коефіцієнт поточної ліквідності свідчить про платоспроможність підприємства на найближчий до розглянутого моменту проміжок часу і розраховується як відношення фактичних, що знаходиться в наявності у організації оборотних активів, до найбільш термінових зобов'язань організації у вигляді короткострокових кредитів і позик, кредиторської заборгованості, тобто короткострокових пасивів. Виходячи з нормативних значень оборотних активів, слід мати у два рази більше короткострокових зобов'язань, особливо це актуально для малих підприємств, тому що в них найчастіше виникають непередбачені потреби в оборотних коштах.

На даний час використовується певна кількість методів оцінки економічної стійкості, але методи є не достатніми для загальної оцінки стійкості підприємства.

Застосовувати метод нормованих оцінок необхідно з великою обережністю. Довгий час вважалося, що якщо коефіцієнт поточної ліквідності (відношення оборотних коштів до короткострокових зобов'язань організації) більше 2,0, то це свідчить про добрий фінансовий стан. Водночас підприємство з коефіцієнтом поточної ліквідності більше 2 може перебувати в поганому фінансовому становищі, яке характеризується дуже великою дебіторською заборгованістю, надлишковими матеріальними запасами, недостатнім контролем над грошовими операціями [2]. Водночас компанія з коефіцієнтом поточної ліквідності менше 2,0 завдяки раціональному управлінню здатна перебувати в хорошому фінансовому стані.

Протягом звітного періоду індикатор фінансової стійкості може приймати позитивні, негативні і навіть нульові значення, причому між платоспроможністю і фінансовою стійкістю існує тісний взаємозв'язок: якщо індикатор більше нуля тільки в даний момент часу, то це свідчить тільки про платоспроможність підприємства в даний момент часу; якщо індикатор залишається величиною невід'ємною протягом усього звітного періоду, то можна говорити про фінансову стійкість.

Використання методу порівняння з результатами попередніх років одного й того ж підприємства дозволяє не тільки більш точно оцінити поточний стан, але і прогнозувати тенденції розвитку. Однак у переломні періоди слід обережно робити прогнози, з погляду на всі можливі фактори, що впливають на роботу підприємства. Слабкість цього методу полягає в тому, що хороші результати діяльності в минулому і сьогодні не завжди можуть виявитися прийнятними в майбутньому.

Краще всього оцінювати ситуацію в порівнянні з середньозваженими рівнем по галузі. Використання методу галузевих показників припускає зіставлення підсумків діяльності підприємства з підсумками роботи інших суб'єктів ринку тієї ж галузі, сфери бізнесу. За допомогою галузевих показників можна оцінити різного роду тенденції.

Не менш важливим для оцінки фінансової стійкості підприємства є коефіцієнт автономії, або фінансової незалежності (Кавт), який характеризує частку власних коштів у загальній величині джерел коштів організації і визначає ступінь незалежності від кредиторів. Оптимальним вважається коефіцієнт не менше 0,5, але він може бути і менше, якщо для розширення виробництва залучені довгострокові позики.

Чим вище частка власного капіталу в загальному обсязі залучених ресурсів, тим більша фінансова незалежність підприємства, його фінансова стійкість і стабільність.

Про критерії оцінки економічної стійкості організації К. Раїцький висловлює таку думку: «доцільно використовувати показники, що відображають результати діяльності. Одним з певних результатів виступає ефект, абсолютна величина прибутку, а так само для виробничих підприємств контроль собівартості є однією з найважливіших задач [3-5]. При вирішенні питань досягнення економічної стійкості організації першорядне значення має отримання прибутку, достатнього для розвитку господарсько-фінансової діяльності на основі самофінансування і потім забезпечення її стійкої динаміки з цієї точки відліку» [6]. На наш погляд, можна погодитися з наведеними вище твердженнями і вважати, що така система відповідає інтересам ефективного вивчення економічних процесів, але не є повною.

Скільки показників треба взяти для вичерпного аналізу стійкості підприємства, чи потрібні нестандартні метрики, - кожне підприємство вирішує на свій розсуд [7-8]. Кількість показників залежить від стилю управління, уподобань керівництва, а також від того, як у компаніях представлений збір первинних даних. Звичайно, можна розробити безліч різних показників, але найважче полягає в тому, щоб правильно ними користуватися, при цьому не варто забувати і про оперативність, адже результати, не отримані вчасно, вже не так цінні.

Нами була розроблена методика аналізу економічної стійкості підприємства. Яка включає в себе такі етапи: вибір індикаторів економічної стійкості підприємства; ранжування індикаторів (ризик - факторів) за ступенем важливості; ретроспективна оцінка експертами індикаторів стійкості; аналіз стану підприємства на основі фінансових показників діяльності підприємства; формування бази знань; визначення порогових значень індикаторів економічної стійкості; оцінку експертами поточних значень індикаторів економічної стійкості підприємства; аналіз результатів оцінки стану економічної стійкості підприємства.

Задача оцінки економічної стійкості підприємства, а також її моделювання та прогнозування ускладнюється:

- необхідністю оперативного проведення оцінки з метою збереження актуальності результату;
- недостатньою вірогідністю (або повною відсутністю) інформації про властивості зовнішнього середовища;
- наявністю важко оцінюваних випадкових факторів впливу на економічну стійкість підприємства;
- якісним характером великого числа показників діяльності підприємства.

Одним з головних вимог до оцінки, а також до моделі економічної стійкості є адекватність. В економічних системах головну роль відіграють керівник і наслідки прийнятих ним рішень, а значить, людиною визначається не тільки стратегія і тактика, але і критерії оцінки діяльності підприємства, а, отже, критерії оцінки його стійкості. З цього випливає, що для економічних систем діє принцип несумісності: для отримання суттєвих висновків про поведінку складної системи необхідно відмовитися від високих стандартів точності і строгості і залучати до її аналізу підходи, які є наближеними за своєю природою. Одним з таких підходів є теорія нечітких множин, що використовує лінгвістичні змінні (значеннями яких можуть бути слова або словосполучення), оперування якими притаманне людині.

Згідно із запропонованою методикою, порогове значення кожної групи індикаторів економічної стійкості підприємства базується на експертних оцінках. Оскільки граничне значення параметра є кількісним, то на основі теорії нечітких множин будується така система оцінки і прогнозування стійкості підприємства, у якій якісні оцінки експертів піддаються кількісному аналізу. У результаті процедури дефазифікації - відображення за певними правилами нечіткої множини в чітке числове значення - кожній групі індикаторів ризику в кожний відрізок часу буде відповідати єдине чисельне значення.

Розрахунок порогових значень індикаторів економічної стійкості підприємства здійснюється за допомогою багатовимірної функції розподілу ймовірності.

Таким чином, завдання діагностики стану економічної стійкості підприємства як завдання класифікації станів, вирішується на основі визначення порогових значень параметрів стану системи - порогових значень індикаторів економічної стійкості підприємства. Безліч станів економічної стійкості, побудована з урахуванням приналежності стану економічної стійкості підприємства до тієї чи іншої зони (класу), може бути представлена у вигляді, наведеному на рис. 1.

Способи визначення приналежності стану економічної стійкості підприємства до однієї із зон даної моделі залежать від достатності вихідної інформації.

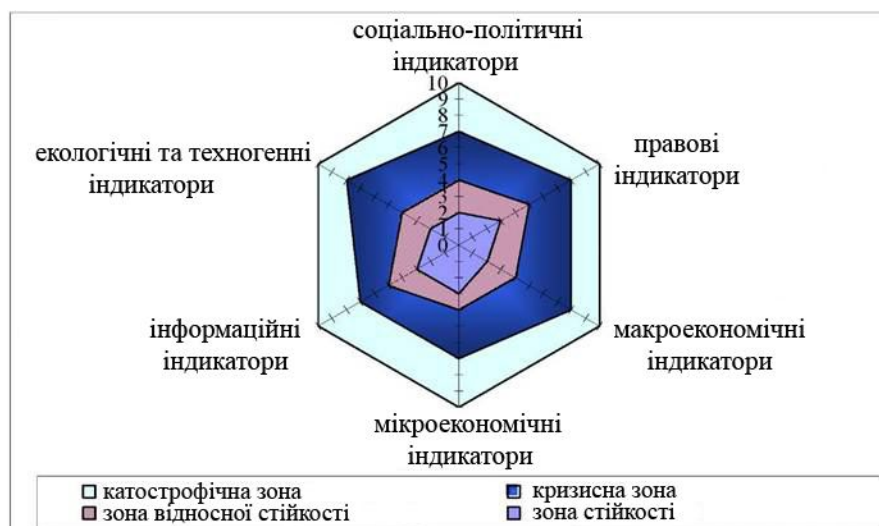

Рис. 1 Зони економічної стійкості підприємства

ВИСНОВКИ

Виявлено необхідність комплексного підходу до проблеми оцінки і моделювання економічної стабільності українських підприємства, заснованого на обліку як внутрішніх параметрів функціонування підприємства (мікроекономічних, технологічних тощо), так і зовнішніх (соціально-політичних, макроекономічних тощо).

Розроблено модель економічної стійкості промислового підприємства, що дозволяє прогнозувати рівень стійкості підприємства в залежності від можливих управлінських рішень менеджменту та їх впливу на рівень індикаторів ризику, і, таким чином, дозволяє управляти економічною стійкістю підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Финансовый менеджмент: теория и практика : учеб. / [под ред. Е. С. Стояновой]. — [5-е изд., перераб. и доп.]. — М.: Перспектива. — 2003. — 656 с.
2. Бочаров В. В. Финансовый анализ : учеб. пособ. / В. В. Бочаров. — СПб. : Питер, 2005. — 240 с.
3. Раїцький К. Сталий розвиток економіки. Тенденції та підходи / К. Раїцький // Консультант директора. — 2004. — № 17. — С. 23—28.
4. Ляшенко В. І. Розвиток малого підприємництва в Україні: проблеми та шляхи вирішення : [монографія] / В. І. Ляшенко. — Донецьк : ІЕП НАН України, 2007. — 452 с.
5. Ляшенко В. І. Механізми регулювання розвитку малого підприємництва в Україні : [монографія] / В. І. Ляшенко, Є. Г. Кошелева, А. Ф. Толмачова. — Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, ЛТД», 2008. — 495 с.
6. Адамов Б. І. Малий бізнес України: дороговкази поступу : [монографія] / Б. І. Адамов, О. І. Амоша, В. І. Ляшенко та ін. — Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2008. — 275 с.
7. Мерки для балансу // Секрет фірми. — 2005. — № 9. — С. 56—59.
8. Попкова Є. Г. Взаємодія концепцій сталого розвитку і нової якості економічного зростання / Є. Г. Попкова // Консультант директора. — 2004. — № 15. — С. 16—18.